

*Latinština i grština naša svagdašnja**Pleti kotec kak' otec.*

Prigorska narodna.

Ne možemo propustiti da svim suvremenim pregaocima na polju latinštine i grštine pružimo moralnu potporu i nadahnuće, prenoseći ovdje dijalog što ga je davne 1917. godine zapisao Izidor Kršnjavi. U duhu poslovice što je ovaj put uzimamo kao moto, dijalog pokazuje da svi koji nas opskrbljuju novokomponiranom latinštinom i grštinom slijede svijetle uzore predaka. Ni oni nisu dopuštali da ih sputa ondašnje starinsko školstvo — kako inače obično mislimo — već su i sami čuvali svjež, osoban pristup antičkoj baštini.

U zagradama, radi živosti prizora, domećemo poneku vlastitu sugestiju o držanju suvornika.

Dakle, 30. ožujka 1917. Isidor Kršnjavi doznaje da su, navodno, dvojica odrasle gospode na položajima nedavno u Zagrebu vodila ovakav razgovor:

- F. (sanjivo) ... Ovdje imam neku staru knjigu. Naslov glasi: P. Ovidii Nasonis Opera. Kakva je to opera?
- B. (sa samosvladavanjem): Nije to nikakva opera, već naslov: »Djela Publija Ovidija Nazona«, rimskog pjesnika. Latinska riječ opera znači djela.
- F. (razveseljeno, s ugodnim iznenađenjem): Pa zar su onda djela rimskog pjesnika prevedena na latinski jezik?
- B. (urlajući — ili, naprotiv, klonulo — ovisi o tome kako ste ga zamislili): Ne, rimski pjesnici su pisali latinskim jezikom.

Tko ne vjeruje, ili ne želi zati koja su gospoda bila pri telefonima, neka pogleda u knjigu Iso Kršnjavi: *Zapisci (Iza kulisa hrvatske politike) I, II*, KRTALIĆ Ivan — BRKIĆ Josip — KNEŽEVIĆ Julije — STOPNIK France, Zagreb 1986, Mladost, str. 774.

Na ovoj ćemo se, inače nadasve zanimljivoj i dobrodošloj knjizi, podrobnije zadržati. Njezini, naime, priređivači i prevodioci, vični vremenu Kršnjavoga i jezicima kojima je pisao — ali ne i klasičnoj starini — hoćeš-nećeš dadoše lijep obol modernoj latinštini i grštini.

Važno je spomenuti da Iso Kršnjavi koncem XIX. i početkom XX. stoljeća još nije bio strogo vezan nekakvom normom, pa niti predugom tradicijom kako valja pohrvaćivati latinska i grčka vlastita imena. Nje m u se dakle ne mora zamjerati što LOKRI, FOKIS ili MEGARIS ne postaju LOKRIDA, FOKIDA, MEGARIDA i slično. Time su se trebali pozabaviti prevodioci i priređivač, koji uvodno reče da su u rukopisu »učinjene samo one intervencije koje su uobičajene u priređivanju ovakvih izdanja a koje pridonose lakšem čitanju teksta i njegovoj komunikativnosti«. (str. XIV) Nema sumnje da bi i ispravna prilagodba antičkih vlastitih imena ulazila u to. No ovaj se — ponavljamo: inače

vrijedan tim — ne samo nije oko toga potrudio, već se s takvim imenima snalazio daleko slabije no što bi se smjelo vidjeti u ovakvu izdanju, pogotovo kad su u pitanju činjenice.

Na str. 28 možemo saznati novost da se Dioklecijanova žena zvala PRISEN. Kako je do toga došlo, s tehničke je strane lako shvatiti svakome tko je imao imalo posla s paleografijom. Kršnjavi je očito bio napisao PRISCU, a dva posljednja slova -cu u rukopisu vrlo lako mogu izgledati poput -en. Međutim, sa strane opće kulture, a pogotovo sa strane znanosti ostaje teško shvatljivo da se to moglo krivo čitati. »Kazalo« izdanja nažalost jamči da nije u pitanju tiskarska greška. Ondje se na 898. strani može naći »PRISENA, žena Dioklecijanova — 28«. Tako je blažena PRISKA podnijela post mortem još jedno mučeništvo — onomastičko.

Autori su inače pokazali neskrivenu sklonost njenu mužu Dioklecijanu, naše gore listu, opisujući ga u »Kazalu« ovako: »DIOKLECIJAN, Gaj Aurelije Valerije (oko 243 — 316), rimski car rodom iz Dugopolja kod Splita. Reformirao Rimsko Carstvo na ekonomskom, društvenom i vojnom polju. U početku je bio tolerantan, a kasnije žestoki protivnik kršćanstva.« (str. 880)

Kakva razlika prema natuknici o Kaliguli! On je prem istom »Kazalu«: »CALIGULA, Caius Caesar Germanicus (12 — 41), rimski car, vladao od 37. godine. Tiranin, rasipnik, megaloman. Ubijen u pobuni pretorijanaca.« (str. 878)

»Naš čovjek« zavrijedio je dakle da mu se ime ispravno pohrvati, a grešni je GAJ CEZAR GERMANIK Kaligula tri stranice ispred s prezirom ostavljen u svom tuđinskom obliku. K tome, kakvu god da su sliku o Kaliguli ostavili gnjevni Rimljani, ona se danas ne smije ovako sažimati. Njegova je vladavina počela posve demokratskim odredbama. Uljepšavao je Rim. »Megalomaniju« je u dobroj mjeri zaslužio time što je prerano tražio za svoju carsku osobu počasti iste vrste kakve si je kasnije s uspjehom dodijelio upravo »pozitivac« Dioklecijan. Čvrsta vladavina potonjega zajedno s reformama i progonima za mnoge je značila vrlo uvjerljivu tiraniju. Natuknicao njemu u »Kazalu« je za sebe prihvatljiva što se vlasti tiče, ali da je rođen baš u Dugopolju teško da bi itko smio ovako odlučno ustvrditi.

Ponajprije, sama formulacija miješa vremenske razine. Kad je rođen rimski car Dioklecijan, Dugopolje se Dugopoljem zasigurno nije zvalo. A zatim, o njegovu se rodnom mjestu i premnogo raspravljalo, dugopoljski je lokalitet dijelom tih kombinacija, ali u njih ulaze i druga mjesta. Dan današnji još se nitko ne bi mogao zakleti koje je pravo.

Doprinos »Zapisaka« latinštini i rimologiji ovime smo dovoljno ilustrirali. Doprinos grštini uglavnom je iz zemljopisne sfere.

Čuste li za otok EUBREJU? Prema ovom izdanju, Kršnjavi u drami »Egejev toranj« triput spominje poslanike koji su s nje došli u Atenu (str. 854, 855, 856). Opet se valja uteći paleografiji, pa pretpostaviti da je on pisao EUBOEJA ili EUBOEA, a rukopisno je -o- priređivač shvatio kao -r-. Otok EUBEJA (gr. *Eúboia*) očito mu nije bio na pameti.

Kad je posljednji put gledao u neki povijesni atlas teško je i pretpostaviti. Zlosretni grad NAUPAKT (gr. *Naúpaktos*) poprima naime u njega posredništvom rukopisa Kršnjavog oblika NAUPASTL (str. 854) i NAUPAKLOS gen. NAUPAKLOSA (str. 855, 856), što je u originalu vjerojatno bilo NAUPACTOSA ili NAUPAKTOSA s neprekriženim -t-. Kršnjavi bi uzeo PAKLO PASTE i premazao se u crno!

Možda bi isplatio i posebnu KINTU da se u njegovu tekstu ne pročitaju imena novih otoka ZAKINTE i ZAKINDA (str. 854, 855, 856) umjesto dobrog starog ZAKINTA (gr. *Zákynthos*).

Svakako bi ga iznenadilo da od sebe sama sazna za ANAZNANIJU i ABRASTIJU (str. 863), koje su vjerojatno u dalekoj vezi s AKARNANIJOM i AMBRAKIJOM (gr. *Akarnania* i *Ambrakia*).

Ako netko ne zna ime grčke pokrajine gdje se nalaze Delfi, posve je jasno da mu neće biti lako pročitati izvedenicu od tog imena. Iz Delfa su tako ponudene dvije vrste poslanika: TOKEJSKI i FAKISKI (854 i 856), premda u FOKIDI nisu pili TOKAJAC, niti su se bavili FAKIRSTVOM.

Jasno je da uz ovo ni priređivači ni korektorice nisu trošili pažnju na sitnice, primjere poput Apolonove majke LATANE (873, »Kazalo« s. v. APOLON) mjesto LATONE, ili ERECHLIONA (854) koji su očito držali nečim RAHLIM, a ne čvrstim hramom EREHTEJONOM koji i danas resi atensku akropolu svakomu na uvid, poput pokrajine LAKRIS (863) umjesto LOKRIS, LOKRIDE ili atenskog suda HELIAHTĀ (864) umjesto HELIJASTĀ.

Uza sve ove priloge jezikoslovnoj grštini, valja spomenuti još i jedan značajan prilog povijesti grčke književnosti. Naše naime »Kazalo« otkriva novo Aristofanovo djelo imenom »OBLICI« (874, s. v. ARISTOFAN). Ili su to možda ipak davno poznati »OBLACI«?

No, ako je kazalo Aristofanu pribavilo novu komediju, oduzelo mu je lijep dio onih koje je ranije imao. Nakon niza naime u kojem su »Djela: 'Ptice', 'Lisistrata', 'Ženska skupština', 'OBLICI', 'Žabe« nije se našlo mesta čak niti za »i dr.«, a kamoli za ostalih šest sačuvanih komedija.

Pa ako bi Isidoru Kršnjavom bilo drago da su mu »Zapisci« ugledali svjetlo dana, nismo sigurni da bi bio zadovoljan i doprinosom što ga je izdanje dalo pletenju domaćeg latinštinsko-grštinskog koca.